

Куди прямуєш, Україно?

Олександра Рубанець,

доктор філософських наук,
професор кафедри філософії
факультету соціології і права

Київського національного технічного університету
„Київський політехнічний інститут”

Андрєєва О. М. Національна безпека України в контексті національної ідентичності і взаємовідносин з Росією. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 360 с.

У науковій монографії О. Андрєєвої дослідження національної безпеки виводиться у ще мало досліджений вимір розгляду міфологем, ментальних процесів, соціально-психологічних аспектів та утопічної свідомості.

На важливості проблеми забезпечення національної безпеки держави вперше наголосив у своїй промові президент США Т. Рузвельт на початку ХХ століття. Відтоді значення проблеми національної безпеки не зменшувалося, а, навпаки, збільшилося. В умовах глобалізації процеси, пов'язані зі зміцненням основ національної державності, набувають особливого значення.

Запропонований О. Андрєєвою підхід до національної безпеки, а саме через розкриття кризових тенденцій національної ідентичності, осягнення зв'язку національної безпеки з проблемою ідентичності, є сьогодні надзвичайно актуальним.

У зарубіжній і вітчизняній науці вже склалися два напрями дослідження проблем національної безпеки (integrity та human security), які у вітчизняній науці називають реалістичним та ідеалістичним підходами. Водночас у нас ще бракує досліджень, які характеризують людський вимір, стан свідомості, значення суб'єктивності та ірраціональності.

Дослідження О. Андрєєвої дозволяє розширити уявлення про ідеалістичний вимір національної безпеки на ґрунті української державності. Сьогодні, у світлі досвіду зарубіжних досліджень, зрозуміло, що розгляд національної безпеки винятково як об'єктивної системи воєнних, політичних, технічних явищ, є неповним. З'ясування проблем національної безпеки на рівні безпеки певної країни передбачає введення суб'єктивного виміру у повному обсязі, розкриття суб'єкта як джерела дій,

волі, національної ментальності тощо.

Значення запропонованого дослідження полягає в тому, що в ньому категоріальний та методологічний аналіз концепту „національна безпека” та визначення його місця у „безпекознавчому дискурсі” розкриваються на тлі соціально-психологічного і навіть психоаналітичного виміру політичних відносин, розгляду впливу ідеологій і міфологем на формування уявлення про національну безпеку, цивілізаційну риторику сучасної геополітики тощо. Головне, що автор не обмежується констатацією якогось „зрізу” суспільної свідомості та впливу на політичні відносини. Соціально-психологічний вимір доведено до розгляду впливу ментальної складової на формування майбутнього. У цьому контексті важливим є розкриття формування трансформаційного проекту у сфері української національної ідентичності, визначення ролі „української утопії” у формуванні нової української нації.

Новаторський характер наукового дослідження О. Андрєєвої полягає не тільки в розробці недослідженого аспекту національної безпеки України, а й у тому, що автор подає аргументований та всеохопний (методологічний, соціально-психологічний тощо) „зріз” стану панівної в Україні політичної свідомості, яка характеризує важливий вектор суб’єктивності. Авторський аналіз української ментальності виходить на глибини міфологічного, утопічного та ірраціонального. Якщо Х. Г. Гадамер розкрив значення забобонів, П. Бурдье – звички, то в дослідженні О. Андрєєвої страхи, фобії втрачають своє індивідуально-суб’єктивне значення, визначаючи об’єктивний стан певного зрізу політичної свідомості, що визначає вектор цивілізаційних трансформацій сучасної української держави.

У монографії зазначається, що в сучасних термінах пропаганди деяких політичних сил, як в Україні, так і в Росії, словосполучення „цивілізаційний вибір” є одним з найбільш уживаних. Вживання в пропагандистських цілях цього терміна, що вказує на основи ідентичності держави, нації та конкретного індивіда, призводить до того, що масовий споживач цього ідеологічного „мас-медійного” продукту не помічає типової для будь-якої ідеології підміни. У цьому контексті слово „цивілізація” виконує камуфлюючу функцію: за оболонкою граничного універсалізму приховуються локальні інтереси певних політичних сил і соціальних груп. Ситуація політичної боротьби в Україні після „помаранчевої революції” мас-медійні штампи щодо „розколу країни” за „цивілізаційною ознакою”, слогани проросійських партій на парламентських виборах щодо „цивілізаційного вибору” (до яких включався „джентльменський набір” з вимог підвищення статусу російської мови та геополітичного союзу з Росією і Білоруссю) як відповідь на ідеологію „вибору європейського”, потужна інформаційна кампанія у російських ЗМІ (яка ставить за мету транслявання легкозасвоюваних адаптованих до масової свідомості українського Південного Сходу кліше), — все це ілюструє технологічний аспект цивілізаційної риторики у пропаганді, досить небезпечний за

своїми наслідками.

Предметом дослідження в монографії стали також проблеми використання ідеологій цивілізаційної ідентичності на формування правового, політичного і соціально-психологічного поля відносно формування уявлень населення і правлячих еліт на національну безпеку України, а також методологічний аспект використання концепту „цивілізація” у формуванні світових і субрегіональних політичних та економічних спільнот, зокрема ЄС і ЄАС (Євразійська співдружність).

У цьому зв'язку дослідник звертається до політичних і соціально-психологічних аспектів українсько-російських відносин, небезпеки інформаційно-пропагандистської війни Росії проти України, розглядаються україно-російські відносини як частина трикутника „ЄС – Україна – Росія”, а також найбільш поширені російські міфи про Україну та їх гальмівна роль у процесі формування української національної ідентичності і держави. Національна безпека України забезпечується, головним чином, політичним, економічним і культурним розвитком країни, здатністю політичного класу і народних мас здійснити прорив у майбутнє, забезпечити політичну стабільність, ефективність політичної системи і сталий економічний розвиток. Широкий трансформаційний проект України має здійснюватися у поєднанні з окремими модернізаційними проектами у сфері політики, економіки, освіти, науки, культури, зокрема й у сфері національної оборони, як системний, комплексний проект, що концентрує досягнення у всіх інших сферах і має раціональне, прагматичне зовнішньополітичне забезпечення.

Підсумовуючи викладене, необхідно ще раз підкреслити безперечний і вагомий внесок у розвиток теорії політичної науки в цілому та безпекознавства зокрема, зроблений О. Андреевою у рецензованій монографії. Наукова праця корисна не тільки для фахівців, а й для широкого кола читачів, які цікавляться проблемами національної безпеки.